

գրուել է «Բանասէրի» էջերում: Եթէ մի անփորձ, անպատ-
րաստ մարդ ձեռնարկում է գրել իր չը գիտցած, չը հասկացած
հարցերի մասին՝ այս ներելի և հասկանալի է—յանդգնութիւնը
հէնց տգիտութեան հետեանք է.—բայց աններելի և անհասկա-
նալի է այսպիսի անմիտ ու տղայական գրուածքը զետեղել մի
մասնագիտական հանդէսի մէջ: Ի՞նչ կարծիք պէտք է կազմենք
մի խմբագրութեան քննական կարողութեան մասին, որ իր
հանդէսում տեղ է տալիս այսպիսի խալութիւններ: Ահա այս
ցաւալի երևոյթն էր պատճառը, որ մեզ դրդեց մի քանի խօսք
նուիրել «Բնական պատմութեան».—ուրիշ կողմից՝ նա արժանի
չէր ոչ մի ուշագրութեան:

ՍՏ. ՄԱԼԽԱՍԵԱՆՑ

45) ՏԷՐ-ՂԵՒՈՆԴԵԱՆ ՆԻԿ. Մայրենի լեզու. Ա. տարի. Թիֆլիս
1900 թ. 26-դ տիպ. 35 կ.:

Այս դասագիրքը արդէն 26-դ տպագրութիւնն է տեսել.
այդ նշանակում է թէ նա կամ մեծ տաղանդով է կազմուած և
կամ ուրիշը չեղածի համար է այդչափ տարածուած: Բայց թէ նա
չատ անշնորհք է կազմուած, այդ գիտեն բոլոր այն ուսուցիչնե-
րը, որոնք փոքր ի շատէ ծանօթ են նոյն կարգի ռուս դասա-
գրքերի հետ. ուրեմն աւելի ճիշտ է ասել, թէ նա՝ «ուրիշը չե-
ղածի համար է տարածուած»:

Ռուսաց դասագրքերի միջից վերջին ժամանակները յար-
ձակումների են ենթարկում իլլովայսկու «Պատմութեան»
դասագրքերը. իրար ևտնից դուրս բերուեցան նրա պակա-
սութիւնները իբրև դասագիրք մանկավարժութեան տեսակէ-
տից, և ապա՝ պատմական գիտութեան. ակնյայտի եղաւ
որ այդ գրքերը, որ մի քանի տասնեակ հրատարակութիւննե-
րով գործածուել և գործածւում են նոյնպէս տասնեակ տարի-
ներ, վաղուց է որ պէտք է դուրս գցուէին դասագրքերի շար-
քից, բայց գործածուել են միայն ուրիշները չեղածի պատճա-
ռով: Այժմ իրար ետնից դուրս էն գալիս նոյն կարգի դասագրք-
քեր աւելի ու աւելի համապատասխանող թէ մանկավարժու-
թեան և թէ գիտութեան. իլլովայսկին աստիճանաբար հեռա-
նում է ասպարիզից:

րակիշը) վկայում է որ ինքը այս գիրքը իր և հեղինակի անունից նուիրել
է Մխիթարեան միաբանութեան՝ երկու հարիւր ամեայ յոբելեանի առիթով:

Նոյն վիճակին պէտք է արժանանայ իմ համոզմունքով և նիկ. Տէր-Ղևոնդեանի «Մայրենի լեզուն», մանաւանդ նրա Ա. մասը, և որքան շուտ, այնքան լաւ:

Այդ դասագրքի պակասութիւնները ցոյց տալու համար բաւական է կանգ առնել մի քանի էական կէտերի վրայ: Սկըսենք այրբենական մասից.

Նախ՝ տառերը անցնելու կարգը շատ անաջող է ընտրուած. օրինակ՝ երրորդ դասից արդէն տղայքը պէտք է անցնեն ջ, ր տառերը: Ապա ամեն մի տառը անցնելուց յետոյ վարժութեան նիւթ են տրուում միայն առանձին բառեր, այնինչ անհրաժեշտ է աստիճանաբար վարժեցնել նրանց՝ առաջ կարճ և ապա աւելի երկար նախադասութիւնների վրայ, որպէս զի յետոյ, երկրորդ մասում, կարողանան առանց դժուարութիւնների դիմել յօդուածների ընթերցանութեան: Ի՞նչ դուրս կը գայ, եթէ աշակերտները սեպտեմբերի մէկից մինչև դեկտեմբերի 20-ը, ամբողջ 4 ամիս, կարդալու նիւթ ունենան միայն «ուշ, նուշ, շուշ, սագ, սա, սա, Ըշ, չը, ըն, նը, հաւ, նաւ, լաւ...»: Ամենապարզ կանոն է, որ ամեն բան ուսուցման գործումը պէտք է աստիճանաբար գնայ՝ հեշտից դժուարը, պարզից բարդը. իսկ այս դասագրքի մէջ տղայքը ինչպէս սկսել էին տարուայ ծայրից միավանկ, երկավանկ, եռավանկ բառեր կարդալ, այնպէս էլ շարունակում են մինչև տարուայ կէսը, որպէսզի ապա առանց աստիճանաբար նախապատրաստուելու մէկից սկսեն կարդալ առանձին յօդուածներ: Թէ այդ որքան դժուարութիւններ է առաջացնում, այդ ամեն մի ուսուցիչ գիտէ:

Ամեն մի տառը անցնելուց առաջ դասարանում մշակուած է մի բարոյակրթական հէքիաթ, որի գործող անձանց անունների միջից դուրս է բերւում նոր տառը. շատ սրամիտ է, չէ... Այդ միջոցով մատաղ սերունդը համ բարոյական դաս կը ստանայ, համ էլ անձանօթ տառը անցնելը հեշտ կը լինի, թէ ինչ, չը գիտեմ արդէն: Ես մինչև այժմ չեմ հասկացել այդ «սրամիտ» միջոցի օգուտը: Ի՞նչ հարկ կայ տառը անցնելը միացնել բարոյակրթական դասի հետ: Բարոյակրթութիւն ասի. բայց ի՞նչ առանձին բարոյակրթութիւն կայ «Փիղ և Գոթոթ», «Սազն ու Բաղը» և ուրիշ հէքիաթների մէջ:

Դիմենք առաջին ընթերցարանին. ամենաառաջ մարդու աչքին է ընկնում առարկայական դասի համար յատկացուած նիւթի չափազանց, այո, չափազանց հարստութիւնը. Այստեղ կայ մի լրիւ մարդաբանութիւն, կենդանաբանութիւն, բուսաբանութիւն, հանքաբանութիւն, էլ ձր մէկը ասեմ՝ Կարեկի բան է արդեօք, որ 7—8—9 տարեկան մանուկը իր ուսման առաջին

տարին այդ ամենահարուստ նիւթը անցնելուց յետոյ յիշէ, թէ ինչ է բիբը, ստոնատեսակը, դաստակը, բազուկը... Եթէ ոչ, ուրեմն ինչ հարկ կար այդ ամենը կոխել դասագրքի մէջ. լաւ էր լինի արդեօք դրա տեղ ընդարձակել կարգաւ-գրել-պատմելու յատկացուած առակների և հէքիաթների թիւը. չէ որ ամբողջ դասագրքի մէջ միայն մի «Պատաւն ու այծը» կայ և մի «Ուլերն ու գայլը», իսկ մնացեալը բոլորովին անպէտք մանկական դասագրքի համար՝ թէ լեզուի և թէ բովանդակութեան կողմից:

Այս մասումն էլ համարեա չը կայ աշակերտների ինքնուրոյն աշխատութեան համար նիւթ. իսկ այս անհրաժեշտ է, որովհետև սովորական, անխուսափելի երևոյթ է ծխական դրպրոցներում մի սենեակի մէջ հրկու բաժանմունք մէկտեղ լինելը:

ՀԱԹ.

46) Յ. Արաբաջեանց. Մայրենի (եզու Ա. ասի. Ալեքսանդրապոլ 1901 թ. 30 կ.

Այս դասագրքի մէջ էլ համարեա ոչինչ չը կայ աշակերտների ինքնուրոյն աշխատանքի համար. միայն ամեն մի դասից յետոյ դնում է 4—5 բառ պոկասորդ կամ խառն շարուած տառերով, որ աշակերտները պէտք է լրացնեն իրանք. այս է, սրաւից զատ ոչինչ:

Սրա միակ առաւելութիւնը նիկ. Տէր-Ղևոնդեանի դասագրքից այն է որ 5-րդ դասից աստիճանաբար աւելացող քանակութեամբ նախադասութիւններ են դրուած, որ ի հարկէ հեշտացնում է առանձին բառերի ընթերցանութիւնից յօդուածների անցնելը:

Երկրորդ մասում պատահում են նոյն յօդուածները, ինչ որ ունի Ն. Տէր-Ղևոնդեանի գիրքը, միայն փոփոխութիւններով: Չի կարելի ասել, որ այդ փոփոխութիւնները միշտ յաջող են. օրինակ՝ Ն. Տ.-Ղ.-ի «Պատաւն ու այծը» անհամեմատ աւելի գեղեցիկ է գրուած: Պ. Արաբաջեանցը իր մօտից աւելացրել է մի քանի յօդուած: Շատ ափսոս որ խնամք տարուած չէ Բ. մասի վրայ. պէտք էր նրան ճոխացնել փոքրիկ առակներով և պատմուածքներով, որոնք այնքան շատ են թէ հայ և թէ ռուս գրականութեան մէջ և որոնք աւելի մօտ են մանկական սրտին ու հասկացողութեան, աւելի սիրելի, քան թէ կենդանիների, հանքերի, բոյսերի, տարրայ եղանակների ու ամիսների չոր ու ցամաք ցանկը:

ՀԱԹ.